

Article History

Received / Geliş
28.02.2017

Accepted / Kabul
14.03.2017

Available Online / Yayınlanma
15.08.2017

**ANALYSIS OF NASREDDIN HODJA
ANECDOTES INCLUDED IN MIDDLE SCHOOL
TURKISH COURSE BOOKS WITH REGARD
TO VALUE TRANSFER**

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN NASREDDİN
HOCA FIKRALARININ DEĞERLER AKTARIMI AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Tuba KAPLAN¹
Fatma KIZDIRICI²

Abstract

Nasreddin Hodja, the master of the Turkish folk culture who makes people laugh and think at the same time has been a focus of interest for quite a long time with his anecdotes that arise at the juncture of humour and criticism. It is substantially important that new generations get to know this wise person and have insight about his smartness, fine thought and sense variety in their Turkish course books. When Ministry of National Education 2016-2017 Primary Education Secondary Stage Turkish Coursebooks (5-8) are examined, we find out too regret that Nasreddin Hodja hasn't been given a systematic and adequate attention. That Nasreddin Hodja anecdotes aren't given a sufficient place in Secondary School Turkish Course books – especially for children in their abstract operational stage - is a striking drawback. His humorous anecdotes constitute a great source for lots of proverbs and are considered as distinguished examples of the Turkish culture and people's subtle wit, hence it is worrisome that students can not benefit from them so as to extend their universe of thought sufficiently. In this study, in which document review is going to be performed, Ministry of National Education 2016-2017 Turkish Coursebooks (5-8) are going to be analysed reciprocally. Upon establishing whether Nasreddin Hodja has been given sufficient space in relevant books, data are going to be shown as charts.

Keywords: Nasreddin Hodja, anecdote, Turkish course books, values, value transfer

Özet

Türk halk kültürünün güldürürken düşündürürken üstadı Nasrettin Hoca, mizah ve eleştirinin birleştiği noktada ortaya çıkan fıkralarıyla ilk zamanlardan beri insanların ilgi odağı olmuştur. Yeni kuşaklara bu bilge kişinin tanıtılması ve fıkralarındaki anlam zenginliği, hazırcı cevaplık ve ince düşüncenin kazandırılmasında Türkçe ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Milli Eğitim Bakanlığınca 2016-2017 Eğitim-Öğretim döneminde okutulan ortaokul Türkçe Ders Kitapları (5-8) incelendiğinde ne yazık ki Nasrettin Hoca'ya sistematik ve yeterli yer verilmediği görülür. Türk kültürünün ve ince zekâsının seçkin örnekleri arasında bulunan ve birçok atasözüne de kaynaklık eden bu gülmececi fıkralardan öğrencilerin düşünce evrenini geliştirmede yeterince yararlanılmaması düşündürücüdür. Doküman incelemesinin yapılacağı bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığınca 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde okutulan ortaokul Türkçe Ders Kitapları (5-8) karşılaştırmalı olarak incelenecektir. İlgili kitapların tümünde Nasrettin Hoca'ya yeterli kadar yer verilip verilmediği tespit edildikten sonra veriler tablolarda gösterilecektir.

Anahtar Sözcükler: Nasrettin Hoca, fıkra, Türkçe ders kitapları, değerler, değerler eğitimi.

¹ Doktora öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, tubakaplan@gantep.edu.tr

² Okutman, Gaziantep Üniversitesi, TÖMER, ftkmzdr@gmail.com

GİRİŞ

Türkçe sözlükte; "Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâye anekdot" (Türkçe Sözlük; 1998: 778), olarak karşılığı verilen fıkra unsurunu, Elçin (1993: 566) "Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle 'hisse' kapmayı hedef tutan vetemelinde az çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv ögesi bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelerdir diye betimlemiştir.

Dilimizde bu türün öncüsü kabul edilen ve mizahi incelikleri kıvrak zekâsında yoğurup en zarif şekilde bize sunan isim ise Nasreddin Hoca'dır. Mizahi deha olarak nitelendirilen Nasreddin Hoca gerçek hayata dair birçok yaşantıya yönelik, aksaklıkları eleştirmek ve doğruların altını çizmek amacıyla fıkra unsurunu oldukça etkili bir biçimde kullanmıştır.

"Fıkralar dilden dile aktarıldığı için onların dili her zaman yenilenmektedir. Buradan hareketle fıkralar, herkesin anlayabileceği sadelikte varlığını sürdürmektedir. Ayrıca fıkralarda özlü anlatıma yer verilmesi gereksiz ayrıntıdan kaçınılması, onların okunması ve dinlenmesini, anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla bu metinlerin öğrenciler için okunabilir ve anlaşılabilir olduğu söylenebilir" (Tekşan, 2012: 271-287).

Nasreddin Hoca fıkraları da bu açıdan incelendiğinde dilinin anlaşılır olması, inceden mesajlar vermesi, güldürürken düşündürmesi gibi özelliklerinden dolayı ilgi odağı olmaktadır. Tekşan'ın belirttiği yönüyle fıkraların nesilden nesle aktarılırken diğer türlere göre daha şanslı olduğunu söyleyebiliriz. Fıkralar, özgün hallerinden fazla uzaklaşmadan içerdiği ana fikri en net şekliyle zamanın ötesine taşıyabilmektedir. Nasreddin Hoca'nın toplumun her kesimini temsil ettiği tipleri de dikkate alınacak olursa dikkatleri üzerinde ve canlı tutması da kaçınılmaz olmuştur.

Nasreddin Hoca fıkralarıyla sadece çocuklar tarafından sevilmemiştir. Toplum tarafından da kanıksanmıştır. Bunu şu ifadelerden çıkarabiliriz: "Türk milletinin birçok meseleyi Nasreddin Hoca'nın dilinden, ağzından ifade etmekten hoşlanması, onun akli ve zekâsı ile meseleleri yargılaması, hükme bağlaması, tenkit etmesi, üzerinde ciddiyetle durulması gereken ayrı bir mevzudur. Çünkü bu ortak güç, halkın ortak gücüdür; Nasreddin Hoca şeklinde aksedişidir" (Yıldırım, 1999: 26).

Nasreddin Hoca da dilin göndergesel işlevini en kapsamlı haliyle kullanarak bu aksedişi zirve noktasına taşımıştır. Günümüzde de olası bir durum karşısında insanlar onun fıkralarıyla duruma açıklık getirmektedir. Bunu yaparken direkt söylemek yerine karşısındaki kişinin kıvrak zekâsıyla kavramasını beklemektedir.

Hocanın fıkralarına bakıldığında Türk diline hizmet ettiğini ve Türkçenin gizeminin farkında olduğunu söylemek yerinde olacaktır. "Nasreddin Hoca, kendilik bilincini dil, kültür, gelenek, görenek, örf ve âdetlerine bağlılık ile sonuna kadar yaşayan bilinçli bir kahramandır. Fıkraları değerlendirildiğinde Nasreddin Hoca'nın Türk diline; yabancı dil kullanımına tepki alma, insan tiplerine ve ortama göre iletişim kurma, yazıdan önce sözün gücüne inanma, Türkçenin matematik dilinin gizemiyle mesajlar verme, göstergesel ifadelerle göndergesel anlamlandırmalar yapma, dili yanlış kullananları cezalandırma vb. gibi konularda hizmet verdiği görülür" (WEB1).

Kültüre dair hemen hemen her unsurun yer aldığı fıkralarda toplum tarafından kabul edilmesi ya da toplumun tepki göstermesi beklenen durumlar gözler önüne serilir. Kültürün en açık şekilde yansıtıldığı ve aktarıldığı halk edebiyatı ürünlerinden olan fıkraların ders kitaplarında yer alması da büyük önem arz etmektedir. Onun fıkralarında kültür aktarımının varlığı yok sayılamaz.

"Nasrettin Hoca fıkraları da Türk kültürünü yansıtan güzel örneklerdir. Öğrenciler bu fıkralarla ne kadar çok karşılaşılırsa kültürümüzü o kadar çok tanıyacak ve

seveceklerdir. Çünkü “Nasrettin Hoca, her şeyden önce düşüncesiyle, yaşantısıyla Türk'tür, Türk insanını temsil etmektedir” (Sakaoğlu, 1992:168).

Her haliyle Türk insanının tavrını yansıtan ve toplumsal değerlere ayna tutan fıkralar insanların durumları ve düşünceleri anlatmalarında, anlatımı güçlendirmek adına çok önemli bir role sahiptir.

Hızla değişen ve gelişen günümüzde eğitim kurumlarından beklenen; bireylerin yaşam şartlarına uyumsağlamalarını, sosyalleşmelerini, içinde doğup büyüdüğü toplumun değer yargılarını benimsemelerini, kültürel mirası koruma ve yaşatma bilinci taşımalarını sağlamaktır. Eğitim sürecinin bu işlevlerini yerine getirmesi bu süreç içerisinde bireylere bütün kültür ve toplumu biçimlendiren ortak düşünce, amaç ya da ortak ilkeler olarak tanımlanabilen değerlerin etkili bir biçimde kazandırılması ile olanaklıdır (Kolaç, Karadağ, 2012: 763).

İçinde yaşadıkları çevreden insanları fıkralarda bulmaları öğrencilerin dikkatini çekecek ve ilgiyi arttıracaktır. Fıkralarda tamamıyla Türk insan tipi çizildiğinden dolayı öğrenciler bu fıkraları okurken veya dinlerken kendilerinden çok şey bulabilecekler, rahat anlayacak ve anladıkları için de seveceklerdir (Tekşan, 2012: 271-287).

YÖNTEM

Araştırmada yöntem olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi resmî ya da özel kayıtların toplanması, sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi ile yapılır (Ekiz, 2009: 73). Araştırmada doküman olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan ortaokul 5-6-7-8. sınıf Türkçe ders kitapları kullanılmıştır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmamızın evrenini MEB Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Örneklemi ise ortaokul (5,6,7,8.) Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır.

PROBLEM DURUM

Araştırmamızın problem durumunu ortaokul Türkçe ders kitaplarında Nasreddin Hoca'ya ne kadar yer verildiğini tespit etmek; ardından onunla ilgili aktarılan değerleri göstermektir.

BULGULAR

5-6-7-8. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında bulunan Nasreddin Hoca'ya ait özellikler şunlardır:

1. Mizahi

Onun fıkralarını dinlerken, hatta ismini duyduğumuzda bile yüzümüzde tebessüm gülleri açar (MEB, 5. DK:50).

Üzüntülü, kederli ve umutsuz insanları mizahla hayata bağlamış ve sorunlara gülümseten çözümler üretmiştir (MEB, 5. DK:50-51).

Türk mizahının dehası Nasreddin Hoca (1208 - ?) (MEB, 7. ÇK: 128)

Etrafindakilere inanç ve umut aşlamış, zorlukların üstesinden tebessümle gelinebileceğini herkese göstermiştir (MEB, 5. DK: 51).

2. Felsefi

Üstelik sadece güldürmez, güldürürken düşündürür. (MEB, 5. DK: 50).

3. Hoşgörülü Olma

Çünkü onun gerçek fıkralarının her birinde hoşgörü, bilgelik ve ahlakın hoş bir yönü saklıdır (MEB, 5. DK: 51).

Tatlı dili, güler yüzü ve hoşgörüsüyle kimseyi kırmadan eleştiriler yapmayı başarmıştır (MEB, 5. DK: 51).

Onun gerçek fıkralarının her birinde hoşgörü, bilgelik ve ahlakın hoş bir yönü saklıdır (MEB, 5. ÇK: 93).

Kızın günahını alma hanım. İşi bir anlayıver de ondan sonra konuş (MEB, 6. DK: 68).

4. Halk Kahramanı Olma

“Gerçek fıkralar” diye özellikle ayırım yapıyoruz.Çünkü birçok halk kahramanın başına gelen onun da başına gelmiş ve sonradan uydurulan bazı fıkralar Nasreddin Hoca fıkrası diye anlatılmıştır (MEB, 5. DK: 50).

5. Bilgelik

Onun adı geçse bile bir fıkrada insani değerler ve bilgelik yoksa bilin ki o Nasreddin Hoca fıkrası değildir (MEB, 5. DK: 50).

Çevresinde çok sevilen insanların her türlü konuyu danışmak için başvurduğu bir kişiydi (MEB, 5. DK: 51). Sorunlara sadece kitabi bilgilerle değil, aklıyla çözümler buldu. (MEB, 5. DK: 50).

“Dünyayı Gülümseten Bilge İnsan: Nasreddin Hoca” (MEB, 5. ÇK: 95).

6. Araştırmacılık

Nasreddin, çocukluğundan itibaren yeni bilgiler edinmekten zevk alan, araştırmacı ve çok meraklı bir kişiydi (MEB, 5. DK: 50).

7. Çok Yönlülük

Her ne kadar asıl görevi imamlık olsa da kâtiplik, müderrislik, kadılık ve bilirkişilik yaptı. Kimi zaman geçimini sağlamak için çiftçilik, bahçivanlık hatta pazarcılık yapan Hoca böylece halkla iç içe yaşadı (MEB, 5. DK: 50).

8. Yardımseverlik

Ölün bile Hızır gibi yetişti be Hoca! Sen ölür müsün hiç? Sen büyük adam (MEB, 6. DK: 75).

9. Evrensellik

Dünyanın tanıdığı bir bilge... (MEB, 5. DK: 51).

Bilge hocamız fıkraları ve nükteleleri sayesinde sadece Anadolu’da değil, Orta Asya’dan Avrupa’ya, Kırım’dan Afrika’ya kadar geniş bir coğrafyada bilinmektedir (5-dk s. 51)

Farklı ülkelerde Efendi, Nasreddin Hoca, Nasreddin Efendi, Molla Nasreddin, MollaNasreddin gibi farklı isimlerle tanınır ve çeşitli fıkraları günümüzde bile farklı ülkelerde insanları düşündürüp gülümsetmeye devam eder.(5-dk s. 51)

Uluslararası UNESCO Kurumu da onu evrensel bir değer olarak kabul edip etkinliklerle dünyaya duyurmuştur (MEB, 5. DK: 51).

10. Örnek Kişi Olma

İnsanlar bir şey anlatmak istediğinde, onun fıkralarıyla söylemek istediklerini tamamlar (MEB, 5. DK: 51).

11. Bilirkişi Olma

Bakayım Yasef Efendi şu altın dediğin nesneye. (Alır, dişler geri verir.) Olmaz Yasef Efendi (MEB, 6. DK: 72).

12. Azimli Olma

Zorlukların üstesinden tebessümle gelinebildiğini herkese göstermiştir. (MEB, 5. ÇK: 93).

13. Kültürlü Olma

Basit döşeli, fakir bir ev odası. Karşıda bir divan, divanda ut görünmektedir. Ortada yırtık bir kilim, yanda basit bir masa, üzerinde birkaç kitap durmaktadır (MEB, 6. DK: 68).

Ha şöyle, insanın gözleri ara sıra böyle güzelliklerle yıkanmalı. Ver udu hanım, ver şuradan udu da biraz çalayım (MEB, 6. DK: 71).

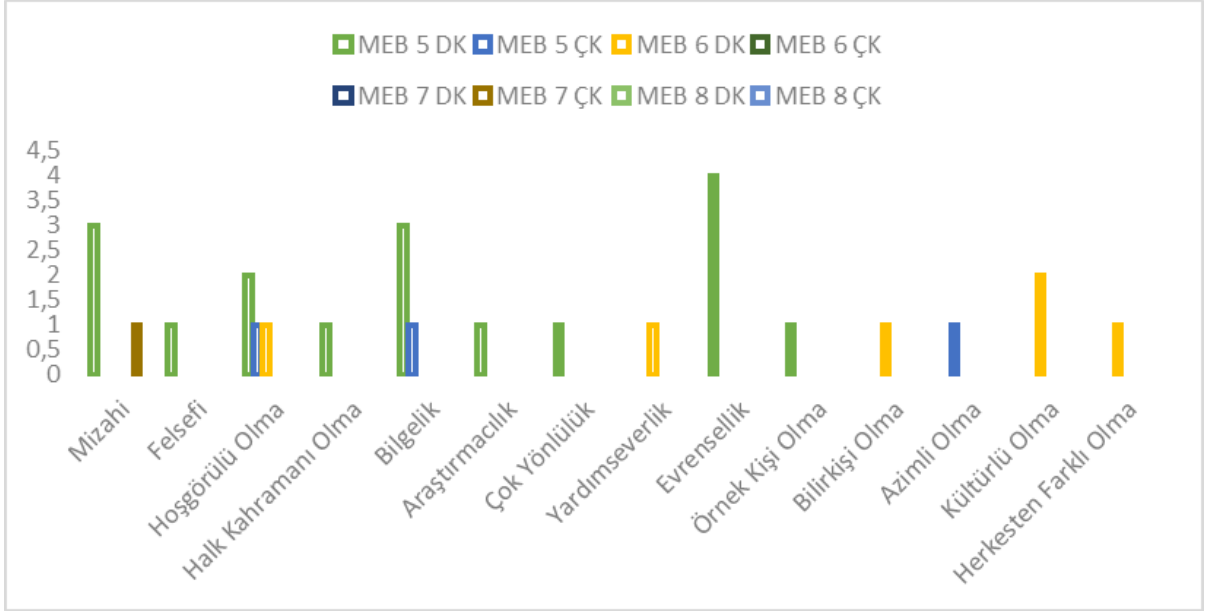
14. Herkesten Farklı Olma

Marifet de orada ya! Herkes asıl notayı arar, arar, bir türlü bulamaz. Bak, ben nasıl buldum (MEB, 6. DK: 71).

Tablo 1: MEB Tarafından Hazırlanan Kitaplarda Nasreddin Hoca’ya Dair Metinlerde Tespit Edilen Değer Yargıları

Kültürel değerlerin belirtildiği tablo incelendiğinde, Nasreddin Hoca fıkralarında ön plana çıkan en belirgin özelliklerinin evrensel ve mizahi yönlerinin ağır bastığı

görülmektedir. Nasreddin Hoca fıkralarının 5., 6. ve 7. sınıf kitaplarında yer aldığı, fakat 8. sınıf kitabında bulunmadığı gözlemlenmiştir. Kitaplarda tespit edilen değer yargılarının sayısal dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Grafik 1: Nasreddin Hoca Fıkralarında Yer Alan Değerlerin Sınıflara Göre Sayısal Dağılımı

SONUÇ VE TARTIŞMA

Değerlerin öncelik sıralamasında kişilerin yaşı, cinsiyeti, sosyal konumu, eğitim durumu, yaşadığı çevre ve yetiştiği ailenin etkili olduğu söylenebilir. Değerlerin kazanılmasında aile, yakın çevre ve eğitim kurumları çok önemli bir role sahiptir. Özellikle eğitim kurumları değer kazanımında çok önemli sorumluluklar taşımaktadır. Eğitim kurumları içinde ise öğretmenlerin değerlerin kazandırılmasında önemli payları olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Kolaç, Karadağ, 2012: 764).

Araştırma sonucuna göre Nasreddin Hoca fıkralarına en fazla 5. ve 6. sınıf kitaplarında yer verildiği görülmüştür. 7. sınıf kitabında bir noktalama sorusunun şikkında yer alırken 8. sınıf kitabında hiç bulunmadığı gözlemlenmiştir. Nasreddin Hoca fıkralarında ön plana çıkan özellikleri ve aktarılmaya çalışılan değerler incelendiğinde önemle dikkati çeken noktalar sınıflandırılmıştır.

- ✓ Ders kitaplarında Nasreddin Hoca'nın en fazla evrensel yönüne dikkat çekildiği gözlemlenmiştir. Bunun nedeni olarak onun yalnızca ülkemizde değil; dünyaca tanınması ve sevilmesinden kaynaklandığı söylenebilir.
- ✓ Mizahi yönüyle adını duymanın bile tebessüm ettirmeye yettiği Nasreddin Hoca gülümsetirken sorunları da çözmesi yönüyle mizahi bir deha olarak anılmaktadır.
- ✓ Güldürürken düşünmeye de sevk etmesi fıkralarının felsefi yönünü ortaya koymaktadır.
- ✓ Gerçek fıkralarında kimseyi kırmamaya çalışarak hassas bir şekilde eleştiriler yapar ve anlatının temelini hoşgörü, bilgelik ve ahlak temeline dayandırır.

- ✓ Halk kahramanı ve dünyaca tanınan bir bilge olarak kabul edilen Nasreddin Hoca'nın ölümünden sonra yazılan fıkraların çoğu ona ait olmamasına rağmen onun adıyla anılmaktadır.
- ✓ Bilgelik, Nasreddin Hoca'nın fıkralarının ayırt edici yönü bilgelik içermesidir. Çevresi tarafından çok sevilen Nasreddin Hoca, insanların danıştıkları bilge kişi rolündedir.
- ✓ Sorunlara alışılmışın dışında yaratıcı çözümler bulur.
- ✓ Sadece milli değil evrensel bir imaja sahip olan Nasreddin Hoca 5. sınıf çalışma kitabında 'dünyayı gülümseten bilge' olarak kaleme alınmıştır. Bu yönünü destekler nitelikte UNESCO'nun 25 Ekim - 16 Kasım 1995 tarihlerinde gerçekleştirilen 28. Genel Konferansı'nda 28 C/5 sayılı belgesi çerçevesinde alınan karar gereğince "Nasreddin Hoca'nın ölümünün 700. Yıl Dönümü" 1996 UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri arasına alınmıştır. (UNESCO) (WEB2)
- ✓ Nasreddin Hoca fıkralarında geçen ifadelerden hareketle okuryazar sınıfında yer aldığını söyleyebiliriz. Araştırmacı yönüyle, çocukluğundan itibaren öğrenmeye açık ve hazır; yeni öğrenmelerden zevk alan bir tutum sergiler.
- ✓ Çok yönlülüğüne değinilen fıkralardan hareketle, asli görevi imamlık olarak bilinen Nasreddin Hoca; zaman zaman kâtip, imam, müderris, kadı, bilirkişi, çiftçi, bahçıvan, pazarcı gibi meslek gruplarında yer alarak toplumun her kesimine dâhil olmuştur. Bunun da halkın Nasreddin Hoca'yı benimseme sürecini hızlandırdığını söyleyebiliriz.
- ✓ Yardımseverlik yönünden, Hızır'a benzetilmesi örnek verilmiştir.
- ✓ Her anlamda topluma örnek insanı temsil ettiğini söyleyebiliriz. Öyle ki, insanlar anlatılarında ana düşüncelerini desteklemek ve etkili şekilde sonlandırmak için onu (fıkralarını) şahit tutmaktadırlar.
- ✓ Azimli olmasının yanında kültürel değerlere önem verdiğine örnek olarak mütevazı bir havanın hâkim olduğu evinde bulunan ud, kitap vb. eşyalar gösterilebilir.
- ✓ Bilirkişi olarak bilinmesine ek olarak önyargılardan uzak ve her konuda herkesten farklı bir bakış açısına sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ekiz, D. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elçin, Ş.(1993). Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kolaç, E., Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükladıkları Anlamlar ve Değer Sıralamaları. İlköğretim Online, 11(3), 762-777.
- MEB (2016-2017). İlköğretim Türkçe Ders Kitapları (5, 6, 7, 8. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1992). Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- TDK. (1982) Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekşan, K.(2012). Türkçe Dersi Öğrenme Alanları Açısından Nasrettin Hoca Fıkralarının Kullanılabilirliği. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 9. Sayı: 17, s. 271-287.
- Yıldırım, D.(1999). Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları, Ankara: Akçağ Yay. (WEB1)<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/%C5%9EEENOCAK-Ebru-NASREDD%C4%B0N-HOCA%E2%80%99NIN-FIKRALARINDA-S%C3%96Z%C3%9CN-G%C3%9CC%C3%9C.pdf>
- (WEB2) http://unesco.org.tr/dokumanlar/anmakutlama/anma_kutlama.pdf